

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО
ПІВДЕННО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ У ПЕРЕМИШЛІ
ЦЕНТР СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ НАУКОВИХ СТУДІЙ

**НАУКА І ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ
В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Том III

**За редакцією:
*Василь Льницький, Микола Галів***

Київ – Дрогобич – Львів – Запоріжжя – Переяслав – Ужгород – Перемишль
2025

УДК 001+37](477)»364»(08)

ББК 74.04я43

Н 34

Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том III / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2025. 260 с.

ISBN 978-617-554-489-1

Видання містить матеріали, що лягли в основу доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки». Молоді та досвідчені науковці висвітлюють актуальні питання в галузях гуманітарних, успільних наук та туризму. Матеріали стануть корисними для широкої наукової громадськості, викладачів, аспірантів, студентів, вчителів.

УДК 001+37](477)»364»(08)

ББК 74.04я43

Редакційна колегія:

д-р пед. н., проф. **М. Галів**; д-р філол. н., проф. **І. Зимомря**; канд. філол. н., доц. **І. Дмитрів** (відповідальний секретар); д-р іст. н., проф. **В. Ільницький**; д-р іст. н., проф. **Ю. Каганов**; д-р іст. н., проф. **В. Качмар**; д-р іст. н., проф. **В. Коцур**; д-р іст. н., проф. **І. Соляр**; д-р іст. н., проф. **С. Стемпень**.

Рецензенти:

д-р іст. н., проф. Лідія Лазурко

д-р педагогічних наук, проф. Олена Невмержицька

ISBN 978-617-554-489-1

© Автори, 2025

© В. Ільницький, 2025

© М. Галів, 2025

© Гельветика, 2025

**ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ
НА ПРИКАРПАТТІ (1940–1950-ТІ РР.):
ТРИВИМІРНА МОДЕЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Незважаючи на тривалу та динамічну еволюцію концепту «історії повсякдення» в сучасній історіографії, досі не досягнуто консенсусу щодо його універсального визначення та окреслення предметного поля, що свідчить про дискусійність цієї галузі дослідження [19, 286; 14; 18; 20; 21; 24]. В історичній ретроспективі концепт «повсякденність» набуває ширшого значення, інтегруючи соціально-філософські аспекти. У контексті історичного аналізу «повсякденність» розуміється як зріз взаємодії соціального простору та часу, що охоплює сферу людської життєдіяльності, де здійснюється безпосередня та опосередкована (через культуру) комунікація між індивідами [10, 291].

Враховуючи міждисциплінарний характер поняття «повсякденність», необхідно зазначити, що соціологічний дискурс інтерпретує повсякденність як сукупність звичних та рутинних практик, що сприймаються індивідами як самоочевидні та не потребують додаткового пояснення [16]. Дослідження повсякденності охоплює широкий спектр людських переживань, від екзистенційних питань життя і смерті до емоційних антагонізмів любові та ненависті, а також соціальних динамік конфліктів і примирення [1, 434]. Відсутність універсального філософського тлумачення «повсякденності» призводить до його амбівалентного розуміння, що відображає гетерогенність філософського дискурсу та вплив індивідуальних світоглядів. В цьому контексті, деякі філософи, зокрема І. Карпенко, розглядають структури повсякденності як фундаментальні компоненти людського буття. Ці компоненти, що є невід'ємними від буденності, формують основу людського існування та зберігаються незмінними в умовах цивілізаційних трансформацій, на відміну від мінливих побутових та соціальних елементів. Ці структури не конструюються, а виникають природним чином [11, 61].

Існує тенденція до формування індивідуальних трактувань «історії повсякдення» серед науковців, що займаються цією тематикою, що зумовлено необхідністю синтезувати теоретичні напрацювання з урахуванням специфіки конкретних історичних періодів, регіонів та соціальних страт. Визнаємо слушність концепцій Л. Карсавіна, згідно з якою «історія повсякдення» виходить за межі простого опису матеріальних компонентів. Він наголошував, що житло, одяг та харчування є не лише об'єктами вивчення, але й відображенням глибинних соціальних,

культурних та релігійних процесів, що відбуваються в суспільстві [12] та Ш. Фіцпатрік, яка визначала «історію посвядження» як «життєво-ужиткову практику», що ґрунтується на формах і стратегіях поведінки індивідів у складних життєвих обставинах [22, 7; 222]. Згідно з поглядами А. Лефера, які корелюють з думкою О. Коляструк, «історія посвядження» позиціонується як «інша» історія, що досліджує широкий спектр людської діяльності, охоплюючи різноманітні предмети, явища та соціальні зв'язки [13, 60–61]. Варто зазначити, що Д. Тош інтерпретував «історію посвядження» як вивчення життєдіяльності індивіда в контексті його домашнього, професійного та соціального оточення [17, 119].

Дослідження військової повсякденності та посвяченності в кризових ситуаціях вимагає врахування трансформації життєвих цінностей, орієнтирів, потреб та принципів. Тому аналіз філософських праць, присвячених екзистенціалізму в подібних умовах, є необхідним. Зокрема, Серен К'єркегор, данський мислитель, підкреслював вплив внутрішнього емоційного стану людини на зовнішні події, акцентуючи увагу на таких переживаннях, як страх, відчай, тривога та небезпека [15]. Концепція смерті в філософії Мартіна Гайдеггера полягає в тому, що усвідомлення смертності трансформує буття людини, надаючи йому автентичності, та викликає потребу у рішучих діях. Виникнення кризових станів часто супроводжується відчуттям безвиході та приреченості. Проте, психолог А. Ніндл розглядає їх як феноменальні явища, що є точками переходу, які можуть спричинити зміни в будь-якому напрямку. Відповідно, ставлення до цих переломних періодів є двоїстим: як до загрози та як до можливості [1, 80].

Аналізуючи різні виміри повсякденного життя українських повстанців і підпільників, необхідно розмежувати поняття «повсякденне життя» та «побут». «Побут» слід розуміти як матеріальну сферу соціального існування, що охоплює задоволення базових потреб у харчуванні, одязі, житлі та лікуванні. Отже, побут є одним із компонентів повсякденного життя.

Відповідно до принципів системного підходу, як фундаментального методологічного інструменту, посвякденне життя українських повстанців на Прикарпатті розглядається як інтегральна система, шляхом аналізу повсякденного життя через призму взаємопов'язаних компонентів. Спираючись на попередньо розглянуті інтерпретації понять «повсякденність» та «історія посвядження», виділяємо ключові аспекти історії посвядження як напрямку історичних досліджень: матеріальна сфера (одяг, житло, харчування, здоров'я), приватна сфера (переживання, відносини, поведінка), професійна сфера (обов'язки, дисципліна, субординація) та культурна сфера (мова, звичаї, традиції, обряди, святкування).

Дослідження повсякденного життя українських повстанців передбачає аналіз як матеріальної складової, що включає базові потреби, так і

специфічних характеристик, обумовлених їхньою діяльністю. Особисті та професійні аспекти їхнього життя були інтегровані, формуючи єдиний комплекс повсякденних практик. Дисципліна, що регулювала поведінку, була ключовим фактором ефективності військових дій, проте внутрішні переживання та морально-психологічний стан визначали мотивацію та переконання повстанців. Соціокультурні аспекти, такі як мова, соціальні зв'язки та обряди, відображали ціннісні орієнтири суспільства. Розуміння повсякденного життя повстанців вимагає контекстуалізації в рамках економічних, соціальних та культурних реалій їхнього часу.

Варто підкреслити, що інтерпретація повсякденного життя, особливо в контексті діяльності ОУН та УПА, є суб'єктивним процесом, який залежить від методологічних підходів та дослідницьких цілей, що може призвести до варіації реконструкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nindl A. Crisis: threat and opportunity. Living your own life. Existential analysis in action. Sylvia Langle and Christopher Wurm (Ed.). London: Karnac Book Ltd, 2016. P. 80.

2. Волович В., Головченко Г., Горлач М. та ін. Соціологія: підручник для вищої школи. Харків: Фактор, 2006. 768 с.

3. Гриник Л. Повсякденне життя українських повстанців на Прикарпатті (1940–1950-ті рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дрогобич, 2023. 269 с.

4. Ільницький В. Діяльність молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобичі (1945–1952). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2017. Спецвипуск III. С. 300–311.

5. Ільницький В., Галів М. До історії діяльності молодіжних українських націоналістичних організацій на Дрогобиччині: нове документальне свідчення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Спецвипуск II. 2015. С. 475–485.

6. Ільницький В., Гриник Л. Комунікація як складова повсякденного життя українських націоналістів на Прикарпатті (1940–1950-ті рр.). *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2022. Вип. 9/51. С. 278–300.

7. Ільницький В., Гриник Л. Конфліктні ситуації у Карпатському краї (1944–1950-ті рр.): причини, типи, наслідки. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2022. Вип. 10/52. С. 99–116.

8. Ільницький В., Гриник Л., Кантор Н. Повстанське повсякдення у воєнних реаліях (1944–1950-і рр.): вибрані питання. *Західні землі України у перші післявоєнні роки (1944–1953): повсякденне життя: колективна монографія*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. С. 94–115.

9. Ільницький В., Кантор Н., Батюк Т. Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2021. Випуск 6/48. С. 342–364.

10. Ільницький В., Ярушак М. До історії діяльності молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобицькій сільськогосподарській школі та Дрогобицькому нафтовому технікумі (1950–1951). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2020. 5/47. С. 427–449.

11. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2002. 430 с.

12. Карпенко І. Філософія і світ повсякденності. *Філософські обрії*. 2009. № 22. С. 59–71.

13. Карсавин Л. Філософія історії. Москва: Хранитель, 2007. 510 с.

14. Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. Харків, 2008. 120 с.

15. Коляструк О. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 174–184.

16. Кьеркегор С. Страх и трепет. Москва: Республика, 1993. 109 с.

17. Соціологія короткий енциклопедичний словник. URL: <https://subject.com.ua/sociology/dict/143.html> (дата звернення: 10.11.2024).

18. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / пер. с англ. Москва: Весь мир, 2000. 296 с.

19. Удод О. Житло і побут в структурі повсякденного життя українців (30-ті роки ХХ ст.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2003. № 3. С. 311–321.

20. Удод О. Історія повсякденності як методологічна проблема. За людинознавчу історію України (про актуальність історії повсякденності). *Доба*. 2002. № 3. С. 2–10.

21. Удод О. Історія повсякденності: питання методології, історіографії та джерелознавства. *Актуальні проблеми вітчизняної історії ХХ століття: зб. наук. праць, присвяч. пам'яті акад. НАН України Ю.Ю. Кондуфора. У 2-х томах*. 2004. Т 2. С. 286–313.

22. Удод О. Історія: осягнення духовності. Київ: Генеза, 2001. 192 с.

23. Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне. Социальная история Советской России в 30-е годы: деревня. Москва: РОССПЭН, 2001. 336 с.

24. Ilnytskyi V., Kantor N. Reprisals of the Soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945–1954). *Східно-європейський історичний вісник*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 7. С. 173–180.